

Małgorzata Korytkowska
Instytut Sławistyki PAN
Warszawa

Sławistyka polska w minionym sześćdziesięcioleciu. Synchroniczne prace językoznawcze z zakresu morfologii i składni

1. Zwięzłe przedstawienie dorobku polskich badań synchronicznych w zakresie sławistyki językoznawczej wiąże się z daleko idącymi ograniczeniami, nawet jeśli dotyczy ono jedynie zagadnień gramatycznych w węższym znaczeniu, to znaczy morfologii (pomijając słowotwórstwo) i składni. Ograniczenie rozległego pola tematyki synchronicznej w polskiej sławistyce było konieczne i zostało poczynione w przekonaniu, że na przykładzie wybranych działów językoznawstwa zarysowane zostaną pewne ogólniejsze tendencje rozwojowe, typowe dla omawianego okresu, a także scharakteryzowana tematyka, na której koncentrowali się badacze. Jednak wskazane wyżej ograniczenie tematyki także okazało się niewystarczające, ponieważ na przestrzeni ostatnich 60 lat powstały setki publikacji z zakresu morfologii i składni. Są to często opracowania bardzo cenne, jeśli chodzi o rozwiązywane w nich problemy teoretyczne i analizowany materiał. Ten stan rzeczy wymusił dalsze zawężenie pola analizy do pozycji książkowych, monograficznych, co jest o tyle usprawiedliwione, że tego typu prace stanowią zazwyczaj rezultat pewnych syntez, które często są efektem kilku publikowanych wcześniej analiz cząstkowych.

Odbudowa w warunkach powojennych kształcenia sławistycznego na polskich uniwersytetach przebiegała, jak wiadomo, w bardzo trudnych warunkach i niewątpliwie wpływ na nią miały różne czynniki, wśród nich także ówczesna sytuacja polityczna. Istniały jednak okoliczności sprzyjające zarówno aktywności uczonych, którzy wiedzę sławistyczną zdobywali jeszcze przed wojną, jak też rozwojowi nowej kadry sławistów, absolwentów odzywających fakultetów filologicznych.

Warto przywołać w tym miejscu słowa K. Polańskiego, który, podsumowując dorobek językoznawstwa polskiego w powojennym 30-leciu, zwrócił uwagę na izolację środowiska od aktualnych wówczas tendencji rozwojowych i na wielki wysiłek, także organizacyjny, owocujący z czasem intensyfikacją badań¹. Niezwykle ważnym faktem, na który zwrócił uwagę K. Polański jest też to, że po II wojnie powstawały zespoły, powoływane z reguły do realizacji szeroko zakrojonych programów badawczych i skupiające wybitnych uczonych, w tym także lingwistów wykształconych przed wojną oraz młodych pracowników. Zarysowana przez K. Polańskiego sytuacja powojenna dotyczyła też polskich slawistów – tworzenie zespołów badawczych powodowało także powstawanie warunków dla rozwoju zawodowego młodej kadry; niejednokrotnie byli to młodzi poloniści, którzy poszerzali swoje zainteresowania w kierunku slawistycznym. W centrum uwagi projektów znajdowała się problematyka diachroniczna (w tym także dialektologiczna)².

2. Przegląd dorobku powstałego w analizowanym okresie pozwala zaobserwować pewne tendencje rozwojowe, jeśli chodzi o podejmowaną problematykę badawczą oraz wybory podstaw teoretycznych. Bliższa analiza dokonań w zakresie badań synchronicznych nad zagadnieniami gramatycznymi (morfologicznymi i syntaktycznymi) skłania do zarysowania trzech okresów, które poniżej w największym skrócie zostaną scharakteryzowane, przy czym należy podkreślić, że ostre wyznaczenie granic czasowych nie jest możliwe – można mówić jedynie o nasilaniu się pewnych cech, które stanowią zapowiedź nowych tendencji – zauważalnych jednak dopiero z pewnej perspektywy.

2.1. Jeśli chodzi o podstawy teoretyczne prac, okres od zakończenia II wojny do lat 70. XX wieku charakteryzuje dominacja ujęć strukturalistycznych, bądź nawiązujących do strukturalizmu w językoznawstwie polskim. Jest to okres, kiedy powstają fundamentalne polskie prace strukturalistyczne z zakresu morfologii i składni J. Kuryłowicza i A. Heinza³. Te osiągnięcia zaowocują w slawistyce polskiej kilka lat później. W pierwszych powojennych latach, w sytuacji braku podstawowych podręczników akademickich, prace z zakresu synchronii podporządkowane były bieżącym potrzebom dydaktycznym, co oznaczało tworzenie

¹ Por. K. Polański, *Językoznawstwo polskie w powojennym 30-leciu*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego”, t. 33 (1975), s. 15–22.

² Por. artykuł w tym tomie autorstwa H. Popowskiej-Taborskiej i J. Siatkowskiego.

³ Por. np.: A. Heinz, *Genetivus w indoeuropejskim systemie przypadkowym*, Warszawa 1955; tenże, *System przypadkowy języka polskiego*, Kraków 1965; tenże, *Fleksja a derywacja*, „Język Polski”, r. 41 (1961), s. 343–354; J. Kuryłowicz, *Le problème du classement des cas*, [w:] tenże, *Exquisses linguistique*, Wrocław 1960, s. 131–150; *Les structures fondamentales de la langue: groupe et proposition*, [w:] tenże, *Exquisses linguistique*, Wrocław 1960, s. 35–40.

gramatycznych opracowań podręcznikowych. Większość z nich, ukazujących się już od lat 50., dotyczy języka rosyjskiego. Gramatyki te były dość liczne i wznawiane (por. np.: Gałęcki, Jakubowski, Lehr-Spławiński 1950; Jakubowski 1951; Froelichowa, Kwiatkowski, Łaszewski 1958). Do wyjątków można zaliczyć bardzo zwarte gramatyki języka czeskiego o charakterze podręcznikowym H. Batorskiego (1950) i T. Lehra-Spławińskiego (1950) oraz ukraińskiego W. Witkowskiego (1968). Do wybitnych osiągnięć naukowych, wnoszących w tym okresie innowacyjną podstawę teoretyczną i nową tematykę należy niewątpliwie praca Z. Gołąba o kondycjonale typu bałkańskiego (Gołąb 1964) oraz K. Polańskiego, dotycząca składni zdania złożonego w języku górnołużyckim (Polański 1967). Monografia K. Polańskiego wprowadziła do polskiego środowiska slawistycznego ujęcie całkowicie nowe – nurt generatywno-transformacyjny, powstały i rozwijający się intensywnie w tamtym okresie w Stanach Zjednoczonych. Mimo że praca ta nie zaowocowała w slawistyce polskiej kolejnymi większymi opracowaniami opartymi o model gramatyki generatywno-transformacyjnej, wniosła ona niewątpliwie wiedzę o aktualnych, nieznanych na polskim gruncie tendencjach rozwojowych językoznawczej myśli teoretycznej i niewątpliwie wpłynęła na szereg ujęć i interpretacji faktów językowych. Poza tym, że była przykładem innowacyjnego podejścia do klasyfikacji i opisu zjawisk językowych, stanowiła także poważny wkład do wiedzy o języku górnołużyckim, przynosząc bogaty materiał językowy. *Novum*, jeśli chodzi o wybór problematyki i ujęcie, stanowią w tym okresie również prace A. Bogusławskiego dotyczące prefiksacji czasownika (Bogusławski 1963), semantyki i morfologii liczebnika w języku rosyjskim (Bogusławski 1966) oraz monografia S. Karolaka dotycząca rekcji przyimkowej czasownika w tym języku (Karolak 1966).

Niewątpliwie okres ćwierćwiecza powojennego był potrzebny, aby wykształciła się nowa kadra polskich slawistów językoznawców, do czego przyczyniło się też powstawanie na polskich uniwersytetach szeregu jednostek prowadzących dydaktykę slawistyczną. Stopniowo, w związku z postępującymi zmianami politycznymi, a zwłaszcza dzięki poluzowaniu nacisków ideologicznych, znoszona była bariera, która dzieliła polskie środowisko naukowe od świata.

2.2. Kolejny okres, rozpoczynający się z początkiem lat 70., można wyodrębnić jako czas wzmożonego zainteresowania slawistycznym językoznawstwem synchronicznym i kształtowania się nurtów, które staną się aktywne. Z punktu widzenia teoretycznej dominanty można tu dostrzec dwa zasadnicze typy ujęć. Pierwszy z nich skupiony jest na poszczególnych formalnych kategoriach gramatycznych. Często prace skoncentrowane są na ustalaniu cech dystrybucyjnych badanych kategorii formalnych lub oparte są jednoznacznie na założeniach klasycznego strukturalizmu. Należą do niego monografie dotyczące np. składni poszczególnych przypadków gramatycznych (Feleszko 1970; Domin 1970), konstrukcji z imie-

słowami (Bobran 1974; Przygoda 1976), konstrukcji bezosobowych (Doros 1975), konstrukcji przyimkowych (Bajor 1976). W drugiej połowie lat siedemdziesiątych zaczynają się pojawiać prace o innym charakterze – skupiające się na funkcjonalnym podejściu do języka i akcentujące poziom semantyczny, por. np. monografie dotyczące semantyki i składni wyrażen gradacyjnych (Jurkowski 1976), problematyki modalności (Korytkowska 1977; Rytel-Kuc 1982) lub szyku (Wieczorek 1976). Taki kierunek reprezentuje opublikowana w 1970 r. *Gramatyka języka rosyjskiego w ujęciu funkcjonalnym* autorstwa A. Bogusławskiego i S. Karolaka (1970). Ukazuje się gramatyka frazy nominalnej języka macedońskiego Z. Topolińskiej (1974), stanowiąca z dzisiejszej perspektywy zapowiedź całej późniejszej serii monografii dotyczących języka macedońskiego (por. niżej).

Zarysowując w największym skrócie rozwój polskiej slawistyki synchronicznej, nie można pominąć wpływu osiągnięć rodzimej filologii, a zwłaszcza rodzących się w tamtym okresie w środowiskach polonistycznych nowych prądów teoretycznych. Sprzyjał temu fakt, że część badaczy łączyła językoznawcze zainteresowania i prace polonistyczne ze slawistycznymi. Należeli do nich tak wybitni językoznawcy, jak Z. Topolińska, K. Karolak, A. Bogusławski, M. Grochowski, R. Laskowski, H. Wróbel, R. Grzegorzycowa, J. Puzynina i inni. Najistotniejszy wpływ na slawistykę wywarło środowisko autorów nowej gramatyki języka polskiego wydanej w 1984 r., której powstanie poprzedzone było kilkoma latami żywych dyskusji oraz ważnymi publikacjami teoretycznymi. Był to początek kontynuowanego później nurtu logiczno-semantycznego w badaniach nad gramatyką języka naturalnego⁴.

2.3. Analiza dorobku slawistycznego skłania do postawienia pewnej cezurę także w początku lat 80. XX wieku, a tendencje, które wówczas zaczęły się nasilać, są żywe do dziś. Z jednej strony uwaga autorów skupiona jest w dalszym ciągu na badaniu poszczególnych części mowy i kategorii gramatycznych w różnych językach słowiańskich. Ukazują się na przykład nadal monografie poświęcone przysłówkom, zaimkom, imiesłowom, przymiotnikom, rzeczownikom, przyimkom, poszczególnym czasom gramatycznym. Są to liczne prace dotyczące języka rosyjskiego, ale także ukraińskiego czy słowackiego (często o charakterze porównawczym), por. np.: Wołodźko (1984), Zulska (1986), Żeberek (1984), Mędelska (1992), Wieczorek (1982), Mieczkowska (1994, 1995), (Maldźieva 1995). Coraz większą uwagę autorów przyciąga tematyka składniowa (por. Bobran 1993, 1994; Papierz 1982, 2003; Śpiwak, Jurkowski 2003). Pokreślić należy wzrost zainteresowania modelami opisu, w których mimo ograniczenia tematu do pewnej klasy form poziom

⁴ Por. *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R. Grzegorzycowa, R. Laskowski, H. Wróbel, Warszawa 1984; *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Składnia*, red. Z. Topolińska, Warszawa 1984.

semantyczny staje się komponentem nadrzędnym analizy (por. Korytkowska 1990; Rytel-Kuc 1990).

Zainteresowanie problematyką semantyczną jako komponentem nadrzędnym i jej powiązanie z opisem gramatycznym staje się coraz silniejsze od początku lat 80. i dotyczy to także teorii o podstawach logiczno-semantycznych. Rezultatem tego są coraz liczniejsze prace odnoszące się do kategorii semantycznych i ich formalnych wykładników. Ta tendencja może być zilustrowana na przykładzie monografii, dotyczących takich kategorii semantycznych, jak określoność (Koseska-Toszewa 1982), intensywność (Janus 1981), gradacja (*Zagadnienia kategorii stopnia w językach słowiańskich*, 1979–1984), predykcja imienna (Sawicka 1979; Feleszko, Koseska-Toszewa, Sawicka 1981; Mindak-Zawadzka 1983), wyrażanie relacji temporalnych (Lachur 1985) oraz przestrzennych (Lachur 1999). Pojawiają się opracowania czerpiące z najnowszych prądów w językoznawstwie, w tym np. z ujęcia Austina i jego teorii aktów mowy (Greń 1994; Pisarek 1995). Zauważa się także ożywienie, jeśli chodzi o badania synchroniczne, obejmujące szersze spektrum języków – poza licznymi pracami rusycystycznymi pojawiają się prace dotyczące języka czeskiego, serbsko-chorwackiego, bułgarskiego, macedońskiego, (por. np. Dalewska-Greń 1991; Karolak, Mirkulovska 2000; Kawka 1994; Korytkowska 1990; Koseska 1991; Mieczkowska 1994; 2003; Papierz 1982, 2003; Urbańczyk-Adach 2011). Ukazują się także analizy pewnych kategorii semantyczno-gramatycznych w oparciu o szersze tło słowiańskie (w tym także uwzględniające materiał polski), por. np. *Semantyczno-syntaktyczny słownik słowiańskich czasowników odmiennych* (1980), Feleszko, Koseska-Toszewa, Sawicka (1981), Mindak-Zawadzka (1983), Małdziewa (1995), Topolińska (1981), Ziemiukowa (1981) oraz liczne prace komparatystyczne/ konfrontatywne, dotyczące najczęściej dwóch języków słowiańskich (szczególnie często oparte na materiale polskim i rosyjskim), por. np.: Bobran (1993; 1994; 1996; 2000), Borek (1999), Chudyk (2006), Czapiga (1993; 1994; 2003), Łuczków (1997), Pisarek (1981; 1995), *Podstawowe struktury zdaniowe* (2010), Satoła (2006), Żeberek (1984; 1997), itp. Niektóre z nich stanowią konfrontację języka słowiańskiego i niesłowiańskiego, por. Gogolewski (1982), Rytel-Kuc (1990), Roszko (2004). W tym nurcie warto odnotować na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat wzrost zainteresowania zagadnieniami semantycznymi i semantyczno-syntaktycznymi w aspekcie konfrontatywnym. Takie ujęcie jest obecne w szeregu opracowań, por. np. prace poświęcone semantyce i składni, predykatywności w odniesieniu do języka rosyjskiego w porównaniu z polskim (por. kilka prac autorstwa Z. Czapigi), słowackim konstrukcjom werbo-nominalnym (Szymczak-Rozlach 2010), nominalizacjom (Korytkowska, Małdziewa 2002), podstawowym strukturozmiennymi w języku białoruskim, bułgarskim i polskim w ujęciu składni semantycznej (*Podstawowe struktury zdaniowe* 2010). Ważnym kompendium o charakterze typologicznym,

obejmującym systemy fonologiczne i gramatyczne języków słowiańskich, jest monografia H. Dalewskiej-Greń (1997). Wiedza o systemach gramatycznych współczesnych języków słowiańskich przedstawiona jest w oparciu o aktualne modele teoretyczne, co sprawia, że książka jest wykorzystywana jako nowoczesny podręcznik akademicki.

Uwzględnienie roli czynnika semantycznego w badaniach gramatycznych i wzrost zainteresowania opisem więcej niż jednego systemu językowego zaowocowało pracami nad konfrontacją językową, przy czym wymagało to badań nad podstawami teoretycznymi tego typu ujęć. Zasadniczym *novum* i pewnym przełomem w badaniach wykraczających poza jeden język stają się prace konfrontatywne, łączące analizę materiałową z badaniami teoretycznymi, mającymi na celu wypracowanie i zastosowanie eksplikatywnych, logiczno-semantycznych modeli, które umożliwiają równorzędne traktowanie w badaniu systemów językowych. Pojawia się w związku z tym konieczność pracy nad *tertium comparationis*, a więc nad wyłonieniem semantycznych jednostek języka-pośrednika dla tego typu badań.

Jak wskazano na początku tego tekstu, duże zespołowe programy w okresie powojennym skoncentrowane były na w okresie powojennym na badaniach diachronicznych. Powstające prace synchroniczne stanowiły i stanowią zazwyczaj efekt indywidualnych zamierzeń badawczych. W tym kontekście jako wyjątkowy można określić program stworzenia gramatyki konfrontatywnej bułgarsko-polskiej przez zespół autorów polskich i bułgarskich i współpracę Instytutu Slawistyki PAN oraz Instytutu Języka Bułgarskiego BAN i Uniwersytetu Sofijskiego. W latach 1989–2009 wydano 9 tomów, na które składa się 11 monografii autorskich i tom syntetyzujący. *Gramatyka* ukazywała się pod redakcją naukową S. Ivančeva, V. Koseskiej-Toszewej i J. Penčeva. Poszczególne jej tomy dotyczą relewantnych kategorii semantycznych zdania, które mogą być realizowane za pomocą różnych środków formalnych – leksykalnych, morfologicznych, składniowych, a więc zakres ich gramatykalizacji może różnić badane języki nieraz w zasadniczy sposób. Wkład teoretyczny *Gramatyki* polega na oparciu analiz o eksplicytnie sformułowany semantyczny język-pośrednik, co oznacza wyodrębnienie podstawowych wartości semantycznych dla badania struktury semantycznej zdania i każdej z opisywanych kategorii semantycznych. Opis ukierunkowany jest od płaszczyzny treści ku płaszczyźnie formalnej. To podejście zapewnia równorzędne badanie systemów językowych, które mogą się różnić ze względu na zakres i postać gramatykalizacji kategorii semantycznych. Kolejne tomy *Gramatyki* dotyczą podstawowych semantycznych komponentów struktury zdaniowej, a więc semantycznej kategorii określoności, temporalności, aspektu semantycznego, modalności, a także poziomu syntaktycznego (realizacji pozycji argumentowych). Model teoretyczny zastosowany w badaniu czerpie ze współczesnych teorii logicznych, a więc z teorii

kwantyfikacyjnej, teorii sieci Pertiego czy ujęcia predykatowo-argumentowego w odniesieniu do składnika propozycjonalnego struktury semantycznej zdania. W serii uwzględnione zostało także słowotwórstwo, opracowane zgodnie z zasadą spójności teoretycznej całej serii. Por. tomy poświęcone kategoriom semantyczno-gramatycznym *Gramatyki*: Koseska-Toшева, Гаргов (1990), Крумова-Цветкова, Рошко (1996), Петрова-Василевич, Чоролеева (1994), Korytkowska (1992; 2011), Koseska-Toszewa, Maldżiewa, Penčev (1996), Korytkowska, Roszko (1997), Maldżiewa (2003), Korytkowska (2004), Koseska-Toszewa (2006; 2011), Karolak (2008). Odrębnym opracowaniem jest monografia poświęcona procesom nominalizacji w języku polskim i bułgarskim – por. Korytkowska, Maldżiewa (2002).

Szeroko zakrojonym projektem, mającym na celu konfrontację polsko-macedońską, jest też cykl tomów autorstwa Z. Topolińskiej, ukazujący się głównie w Macedonii (dwa tomy wydano w Polsce) od połowy lat 90. (t. 9 serii ukazał się w 2009 r.). Jeden z tomów tej serii opracowała K. Solecka (2001). Podstawą teoretyczną projektu jest również model semantyczno-logiczny, którego początki sięgają podstaw teoretycznych wypracowanych przez polonistów i slawistów, skupionych wokół prac nad gramatyką języka polskiego z 1984 r., a seria odnosi się do podstawowych kategorii semantyczno-gramatycznych: morfosyntaktyki, struktury semantycznej zdania, derywacji syntaktycznej, negacji (por. Topolińska 2000; 2001; 2003; 2007; 2009).

Mówiąc o projektach dotyczących aktualnego stanu języków słowiańskich i problemów współczesnych (w tym także norm literackich), trzeba też odnotować serię wydaną przez Uniwersytet Opolski we współpracy autorskiej spoza Polski (z inicjatywy S. Gajdy). Każdy z 14. tomów serii *Najnowsze dzieje języków słowiańskich*, autorstwa językoznawców – *native speakerów*, poświęcony jest jednemu językowi słowiańskiemu i obejmuje nie tylko zagadnienia gramatyczne. Opracowania te prezentują obecną kondycję języków słowiańskich i aktualne problemy ich rozwoju, w tym problemy norm języków literackich⁵. Warto też podkreślić, że na przełomie XX i XXI wieku ukazują się nowe gramatyki języków słowiańskich, głównie o charakterze podręcznikowym, uzupełniające w istotnym stopniu dotychczasowe braki. Należy do nich np. gramatyka języka czeskiego (Bluszcz, Reska 1993), słowackiego (Papierz 1994), ukraińskiego (Zinkiewicz-Tomanek 2007). Powstają też nowe gramatyki języka rosyjskiego (por. Karolak 1990, Maryniakowa 1993, Koseska-Toszewa 1993).

3. Można zauważyć, że obecnie koncentracja prac synchronicznych polskich slawistów dotyczy języka bułgarskiego, macedońskiego i rosyjskiego. Pewne

⁵ Kontynuacją tego zamierzenia jest kolejna seria, *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich*, której poszczególne tomy mają się odnosić do określonych zagadnień i poziomów języka. Dotychczas wydane tomy nie odnoszą się do problematyki omawianej w tym opracowaniu.

ożywienie badań można też zauważyć w stosunku do języka słowackiego, czeskiego i ukraińskiego. Niewiele jest prac odnoszących się do obszaru języków dawnej Jugosławii (poza macedońskim), co można tłumaczyć szczególną sytuacją tych języków w nowej sytuacji politycznej i okresem stabilizowania się lub wręcz rodzenia się nowych norm językowych. Za prawie białą plamę na mapie badań trzeba uznać brak synchronicznej problematyki gramatycznej w odniesieniu do języków łużyckich, izolowane są pozycje dotyczące języka białoruskiego. Brak też obecnie danych o szerzej zakrojonych programach badań zespołowych, które dążyłyby do objęcia opisem dużych fragmentów systemów gramatycznych, także w perspektywie konfrontatywnej.

Tak więc na przestrzeni omawianych tu ponad 60. lat, a zwłaszcza od lat 70. XX w., obserwuje się stały rozwój i poszukiwanie nowych rozwiązań w zakresie badań nad zagadnieniami gramatycznymi i następuje to z czasem w warunkach coraz większych możliwości kontaktu z tendencjami występującymi w językoznawstwie światowym. Trudne jednak do przecenienia są osiągnięcia teoretyczne polskich językoznawców, polonistów i slawistów, a także rezultaty badań, obejmujące szczegółowym opisem szerokie pole problemów i ogromny materiał językowy. Jak podkreślono na wstępie, pełny obraz osiągnięć polskiego językoznawstwa slawistycznego dotyczącego badań synchronicznych wymagałby uwzględnienia zawartości periodyków, tomów zbiorowych i oczywiście poszerzenia pola obserwacji, a więc uwzględnienia prac z zakresu słowotwórstwa, fonetyki, fonologii.

Trudno przewidzieć, w jakich kierunkach będą prowadzone dalsze prace. Można jednak sądzić, że rozwój badań i teorii będących przedmiotem tego omówienia może zaowocować coraz bardziej zintegrowanym opisem płaszczyzny semantyczno-gramatycznej, a takie ujęcie może znaleźć zastosowanie także w rozbudowanych opracowaniach leksykograficznych. Biorąc pod uwagę nowe możliwości techniczne i łatwość gromadzenia ogromnych ilości danych językowych (wykorzystując powstające korpusy językowe oraz zasoby Internetu), można przypuszczać, że przed slawistami polskimi będą stawać nowe zadania i nowe możliwości, które oprócz problemów teoretycznych będą wносить nową jakość w opracowania odpowiadając oczekiwaniom odbiorców – także niejęzykoznawców. Pewne jest to, że wobec stale zachodzących zmian w językach, typ badań, o których mowa w tym opracowaniu, a także ich efekty zawsze będą potrzebne.

**Wykaz polskich slawistycznych monografii językoznawczych
z zakresu morfologii i składni współczesnych języków słowiańskich
(od końca II wojny światowej do końca 2011 r.)⁶**

- Bajor K., 1976, *Konstrukcje z przyimkiem o w języku polskim i rosyjskim (studium konfrontatywne)*, Łódź.
- Batowski H., 1950, *Podręcznik języka czeskiego*, Wrocław.
- Bluszcz A., Reska J., 1993, *Zwięzły kurs języka czeskiego*, cz. 1, Katowice.
- Bobran M., 1974, *Konstrukcje syntaktyczne z imiesłowami nieodmiennymi w języku polskim i rosyjskim*, Rzeszów.
- Bobran M., 1977, *Zarys składni czasownikowych grup syntaktycznych języka polskiego i rosyjskiego. Studium typologiczne*, Rzeszów.
- Bobran M., 1993, *Очерк синтаксиса простого предложения русского и польского языков*, Rzeszów.
- Bobran M., 1994, *Składnia polska i rosyjska zdania podmiotowo-orzeczeniowego z orzeczeniem czasownikowym*, Rzeszów.
- Bobran M., 1994, *Składnia polska i rosyjska zdania podmiotowo-orzeczeniowego z orzeczeniem imiennym*, Rzeszów.
- Bobran M., 1996, *Semantyka trybu składniowego języka polskiego i rosyjskiego*, Rzeszów.
- Bobran M., 2000, *Składnia polska i rosyjska zdania złożonego*, Rzeszów.
- Borek M., 1999, *Predykaty wyrażające dyskomfort psychiczny w języku rosyjskim w konfrontacji z językiem polskim*, Katowice.
- Bogusławski A., 1963, *Prefiksacja czasownikowa we współczesnym języku rosyjskim*, Wrocław.
- Bogusławski A., 1966, *Semantyczne pojęcie liczebnika i jego morfologia w języku rosyjskim*, Wrocław.
- Bogusławski A., 2005, *Fleksja rosyjska*, Warszawa.
- Bogusławski A., Karolak S., 1970, *Gramatyka rosyjska w ujęciu funkcjonalnym*, Warszawa [wyd. 2. popr. 1973].
- Chudyk D., 2006, *Semantyka i łączliwość przysłówków gradualnych w języku rosyjskim w porównaniu z ekwiwalentami polskimi*, Rzeszów.
- Cichońska M., 2001, *Wyrażenia zaimkowe w kształtowaniu dyskursu potocznego (na materiale sztokawskiego literackiego systemu językowego ze szczególnym uwzględnieniem języka mieszkańców Sarajewa)*, Katowice.

⁶ Wykaz ten powstał na podstawie istniejących bibliograficznych opracowań dorobku polskiej slawistyki językoznawczej (w tym bazy iSybisław: <http://www.isybislaw.ispan.waw.pl/>) oraz excerptji stron internetowych polskich jednostek slawistycznych i obejmuje wyłącznie pozycje o charakterze monograficznym. Podano dane o kilku najstarszych gramatykach o charakterze podręcznikowym, które charakteryzują pierwszy okres powojennego dorobku, nie uwzględniono opracowań o cechach skryptów akademickich. Autorka ma nadzieję, że zasadnicze nurty badawcze zostały w ten sposób uchwycone, co nie oznacza, że wykaz ten nie zawiera pewnych luk.

- Czapiga Z., 1993, *Z badań nad predykatywnością określeń w języku polskim i rosyjskim*, Rzeszów.
- Czapiga Z., 1994, *Predykatywność określeń w języku polskim i rosyjskim*, Rzeszów.
- Czapiga Z., 2003, *Polipredykatywność zdania pojedynczego w języku polskim i rosyjskim*, Rzeszów.
- Czapiga Z., 2006, *Rosyjskie operatory metatekstowe i ich polskie odpowiedniki*, Rzeszów.
- Czapiga Z., 2009, *Semantyka i składnia dewerbatywów z formantem zerowym języku polskim i rosyjskim (analiza tekstów naukowych)*, Rzeszów.
- Dalewska-Greń H., 1991, *Selektywna kategoria rodzaju w języku polskim i serbsko-chorwackim (analiza konfrontatywna)*, Warszawa.
- Dalewska-Greń H., 1997, *Języki słowiańskie*, Warszawa.
- Domin J., 1970, *Funkcjonowanie obocznych form genetywu singularis we współczesnym rosyjskim języku literackim*, Opole.
- Doros A., 1975, *Werbalne konstrukcje bezosobowe w języku rosyjskim i polskim na tle innych języków słowiańskich*, Kraków.
- Doros A., 1981, *Kategoria zwrotności w języku rosyjskim i polskim*, Rzeszów.
- Feleszko K., 1970, *Składnia genetywu i wyrażeń przyimkowych z genetywem w języku serbsko-chorwackim*, Wrocław.
- Feleszko K., Koseska-Toszeva V., Sawicka I., 1981, *Zagadnienia predykcji imiennej w językach południowosłowiańskich*, Wrocław.
- Fontański H., 1986, *Anaforyczne przymiotniki wskazujące w języku polskim i rosyjskim: problem użycia*, Katowice.
- Froelichowa M., Kwiatkowski M., Łaszewski S., 1958, *Gramatyka języka rosyjskiego*, Warszawa.
- Gałecki W., Jakubowski W., Lehr-Spławiński T., 1950, *Gramatyka języka rosyjskiego*, Warszawa.
- Gogolewski S., 1982, *Kategoria przypadku w słowiańskich i romańskich językach ligi bałkańskiej*, Łódź.
- Gołąb Z., 1964, *Conditionalis typu bałkańskiego w językach południowosłowiańskich ze szczególnym uwzględnieniem macedońskiego*, Wrocław.
- Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, 1988–2009, t. 1–9, red. serii S. Ivančev, V. Toseska-Toszeva, J. Penčev (t. 1–2); V. Koseska-Toszeva, J. Penčev (t. 3–9), Sofia : Warszawa.
- Greń Z., 1964, *Semantyka i składnia czasowników oznaczających akty mowy w języku polskim i czeskim*, Warszawa.
- Holvoet A., 1989, *Aspekt a modalność w języku polskim na tle ogólnosłowiańskim*, Wrocław.
- Jakubowski W., 1951, *Zwięzła gramatyka języka rosyjskiego*, Kraków.
- Janus E., 1981, *Wykładniki intensywności cechy (na materiale polskim i rosyjskim)*, Wrocław.
- Jóźwikiewicz P., 2007, *Właściwości składniowe ukraińskiej wersji Biblii*, Wrocław.

- Jurkowski M., 1976, *Semantyka i składnia wyrażen gradacyjnych (w językach wschodniosłowiańskich)*, Katowice.
- Karolak S., 1966, *Zagadnienia rekcji przyimkowej czasownika w języku rosyjskim*, Wrocław.
- Karolak S., 1990, *Gramatyka rosyjska w układzie systematycznym*, Warszawa.
- Karolak S., 2002, *Podstawowe struktury składniowe języka polskiego*, Warszawa.
- Karolak S., 2008, *Semantyczna kategoria aspektu*, [w serii: *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, t. 8], Warszawa.
- Karolak S., Mirkulowska M., 2000, *Inchoatywna konfiguracja aspektualna w języku macedońskim*, [w serii: *Slavia Meridionalis* 3], Warszawa.
- Kawka M., 1994, *Studia konfrontatywne i tekstologiczne: polski-macedoński*, Kraków.
- Komorowska E., 2001, *Leksykalno-semantyczne wykładniki parentezy postpozycyjnej w języku polskim i rosyjskim*, Szczecin.
- Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich*, red. S. Gajda, Opole 2000.
- Komparacja współczesnych języków słowiańskich*, t. 1–4, Opole : Greifswald, 2003–2008.
- Konopielko B., 1989, *Транзитивные глаголы в современном русском языке*, Wrocław.
- Korytkowska M., 1977, *Bułgarskie czasowniki modalne*, Wrocław.
- Korytkowska M., 1990, *Z problematyki składni konfrontatywnej na przykładzie bułgarskich i polskich zdań bezpodmiotowych*, Wrocław.
- Korytkowska M., 1992, *Typy pozycji predykawo-argumentowych*, [w serii: *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, t. 5, Warszawa [wyd. bułg.: *Типове предикатно-аргументни позиции* [w serii: *Българско-полска съпоставителна граматика*, t. 5], София 2011].
- Korytkowska M., 2004, *Modalność interrogatywna*, [w serii: *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, t. 6, cz. 4], Warszawa.
- Korytkowska M., Małdziejewa V., 2002, *Od zdania złożonego do zdania pojedynczego (nominalizacja argumentu propozycjonalnego w języku polskim i bułgarskim)*, Toruń.
- Korytkowska M., Roszko R., 1997, *Modalność imperceptywna*, [w serii: *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, t. 6, cz. 2], Warszawa.
- Koseska V., 1977, *System temporalny gwar bułgarskich na tle języka literackiego*, Wrocław.
- Koseska-Toszeva V., 1982, *Semantyczne aspekty kategorii określoności / nieokreśloności (na materiale języka bułgarskiego, polskiego i rosyjskiego)*, Wrocław.
- Koseska-Toszeva V. (with the cooperation of G. Gargov), 1991, *The Semantic Category of Definiteness // Indefiniteness in Bulgarian and Polish*, Warszawa.
- Koseska-Toszeva V., 1993, *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska. Składnia*, Warszawa.
- Koseska-Toszeva V., 2006, *Semantyczna kategoria czasu*, [w serii: *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, t. 7], Warszawa [wyd. bułg.: *Семантичната категория време* [w serii: *Българско-полска съпоставителна граматика*, t. 7], София 2011].

- Koseska-Toszewa V., Korytkowska M., Roszko R., 2007, *Polsko-bułgarska gramatyka konfrontatywna*, Warszawa.
- Koseska-Toszewa V., Maldżieva V., Penčev J., 1996, *Modalność. Problemy teoretyczne*, [w serii: *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, t. 6, cz. 1], Warszawa.
- Kryzia W., *Polskie i słoweńskie predykaty modalne o znaczeniu „chcieć”, „móc”, „musieć”, „powinien” na poszerzonym tle słowiańskim*, Katowice 2005.
- Lachur Cz., 1985, *Relacje semantyczno-syntaktyczne temporalnych konstrukcji składniowych w języku rosyjskim i polskim (czas relatywny)*, Opole.
- Lachur Cz., 1999, *Semantyka przestrzenna polskich przyimków prefigowanych na tle rosyjskim*, Opole.
- Lehr-Spławiński T., 1950, *Gramatyka języka czeskiego*, Wrocław.
- Łuczaków I., 1997, *Wyrażanie imperatywności w języku rosyjskim i polskim*, Wrocław.
- Łuczyk M., 2006, *Наблюдатель в семантической структуре безличных предложений русского и польского языков*, Zielona Góra.
- Łuczyk M., 2008, *Функционально-семантическое поле интраперцептивности в русском языке на фоне польского языкового сознания*, Zielona Góra.
- Maldżieva V., 1989, *Gramatyczne sposoby wyrażania znaczenia „możliwość” w języku polskim i bułgarskim*, Wrocław.
- Maldżieva V., 1995, *Non-inflected Part of Speech in the Slavonic Languages (Syntactic Characteristic)*, Warszawa.
- Maldżieva V., 2003, *Modalność, hipotetyczność, irrealność, optatywność i imperatywność, warunkowość*, [w serii: *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska*, t. 6, cz. 3], Warszawa.
- Maryniakowa I., 1993, *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska. Morfologia ze słowotwórstwem*, Warszawa.
- Mazurkiewicz-Sułkowska J., 2005, *Czasowniki inchoatywne z prefiksem *za-* w języku bułgarskim i ich odpowiedniki w polskim i białoruskim*, Łódź.
- Mędelska J., 1992, *Zaimek w polsko-rosyjskiej konfrontacji przekładowej*, Bydgoszcz.
- Mieczkowska H., 1994, *Kategoria gramatyczna liczebników w ujęciu konfrontatywnym polsko-słowackim*, Kraków.
- Mieczkowska H., 1995, *Studia nad liczebnikiem (na materiale polskim i słowackim)*, Kraków.
- Mieczkowska H., 2003, *Dynamika rozwoju fleksji nominalnej w ujęciu typologicznym słowacko-polskim*, Kraków.
- Mindak-Zawadzka J., 1983, *Peryfrastyczne konstrukcje predykatywne z parafrazą przymiotnikową (na materiale polskim, serbsko-chorwackim i macedońskim)*, Wrocław.
- Mindak-Zawadzka J., 1990, *Językowa kategoria żywotności w polszczyźnie i słowiańszczyźnie na tle innych języków świata. Próba ujęcia typologicznego*, Wrocław.
- Najnowsze dzieje języków słowiańskich, 1996–2003*, t. 1–14, red. S. Gajda, Opole.
- Orłowski T., 1974, *Język czeski*, Kraków.
- Papierz M., 1982, *Nominalizacje we współczesnym języku słowackim*, Kraków.
- Papierz M., 1994, *Krótką gramatyka języka słowackiego*, Warszawa.
- Papierz M., 2003, *Zaimki w języku i w tekście. Studium polsko-słowackie*, Kraków.

- Pianka W., Tokarz E., 2000, *Gramatyka konfrontatywna języków słowiańskich*, t. 1, Katowice.
- Piernikarski C., 1969, *Typy opozycji aspektowych czasownika polskiego na tle słowiańskim*, Wrocław.
- Piernikarski C., 1990, *Struktura syntaktycznych grup homogenicznych (w zestawieniu z niektórymi typami grup heterogenicznych)*, Wrocław.
- Pisarek L., 1975, *Алломорфичность современного русского языка*, Wrocław.
- Pisarek L., 1981, *Местоименные вопросительные предложения в русском и польском языках*, Wrocław.
- Pisarek L., 1995, *Речевые действия и их реализация в русском языке в сопоставлении с польским: экспрессивы*, Wrocław.
- Podstawowe struktury zdaniowe 2010*: Kiklewicz A., Korytkowska M., Mazurkiewicz-Sułkowska J., Zatorska A., *Podstawowe struktury zdaniowe współczesnych języków słowiańskich: białoruski, bułgarski, polski*, red. nauk. A. Kiklewicz, M. Korytkowska, Olsztyn.
- Polański K., 1967, *Składnia zdania złożonego w języku górnołużyckim*, Wrocław.
- Polański K., 1967, *Zarys gramatyki języka górnołużyckiego*, [w:] H. Zeman, *Słownik górnołużycko-polski*, Warszawa.
- Przygoda M., 1976, *Предикативные конструкции синтаксичные з имисловем биерным докнаным ве współczesным języку росыјским в аспекце порównawczым з językiem полским*, Zielona Góra.
- Przygoda M., 1985, *Imiesłów przymiotnikowy bierny czasu przeszłego w językach rosyjskim i polskim*, Zielona Góra.
- Roszko R., 1993, *Wykładniki modalności imperceptywnej w języku polskim i litewskim*, Warszawa.
- Roszko R., 2004, *Semantyczna kategoria określoności/nieokreśloności w języku litewskim (w zestawieniu z językiem polskim)*, Warszawa.
- Rytel-Kuc D., 1982, *Leksykalne środki wyrażania modalności w języku czeskim i polskim*, Wrocław.
- Rytel-Kuc D., 1990, *Niemieckie passivum i man-Sätze a ich przekłady w języku czeskim i polskim*, Wrocław.
- Satoła-Staśkowiak J., 2006, *Ekwiwalencje przekładowe polskich form praeterytalnych na bułgarski aoryst i imperfectum*, Warszawa.
- Sawicka I., 1979, *Problematyka predykcji imiennej na przykładzie języka serbsko-chorwackiego*, Wrocław.
- Schneider L., 1973, *System morfosemantyczny rzeczowników sufiksalnych we współczesnym języku rosyjskim*, Kraków.
- Semantyczno-syntaktyczny słownik słowiańskich czasowników odmiennych*, 1980, red. S. Karolak, Katowice.
- Siekierzycki E., 1996, *Парадигматические существительные в русском и польском языках*, Szczecin.

- Sołecka K., 2001: Солецка К., *Македонско-полски синтаксички речник на глаголите и блискозначните перифрастички изрази*. 1: *Воведна тетратка*, [w serii: Полски-македонски: граматичка конфронтација, 4], Скопје.
- Stawnicka J., 2002, *Aktionsarten w języku rosyjskim i ich niemieckie translaty*, Katowice.
- Stawnicka J., 2007, *Aspekt – iteratywność – określniki kwantyfikacyjne (na materiale form czasu przeszłego w języku polskim)*, Katowice.
- Stawnicka J., 2009, *Studium porównawcze nad kategorią semantyczno-słowotwórczą „Aktionsarten” w języku rosyjskim i polskim*, t. 1: *Czasowniki z formantami modyfikacyjnymi*, Katowice.
- Stawnicka J., 2010, *Studium porównawcze nad kategorią semantyczno-słowotwórczą „Aktionsarten” w języku rosyjskim i polskim*, t. 2: *Czasowniki z formantami modyfikacyjnymi w konfrontacji przekładowej (na materiale rosyjsko-polskim i polsko-rosyjskim)*, Katowice.
- Szymczak-Rozlach M., 2010, *Analityczne struktury werbo-nominalne w języku słowackim*, Katowice.
- Śpiwak O., Jurkowski M., 2003, *Ukraińsko-polski słownik syntaktyczny. Różnice w łączliwości syntaktycznej około 1700 słów i wyrażeń z ilustracjami z klasycznej i współczesnej literatury ukraińskiej oraz prasy*, Warszawa.
- Tokarz E., 1977, *Składnia zdań złożonych współzrędnie w języku słoweńskim*, Katowice.
- Topolińska Z., 1974: Тополињска З., *Граматика на именската фраза во македонскиот литературен јазик. Под, број, посоченост*, Скопје.
- Topolińska Z., 1981, *Remarks on the slavic noun phrase*, Wrocław.
- Topolińska Z., 1995a, *Zarys gramatyki języka macedońskiego*, Kraków.
- Topolińska Z., 1995b: Тополињска З., *Македонските дијалекти во Егејска Македонија*, кн. 1: *Синтакса*, 1 дел: *Механизми на предикација. Конструкции на глаголски предикати*, Скопје.
- Topolińska Z., 1997: Тополињска З., *Македонските дијалекти во Егејска Македонија*, кн. 1: *Синтакса*, 2 дел: *Механизми на предикација. Сложени реченични конструкции (конструкции со сврзнички предикати). Механизми на номинација*, Скопје.
- Topolińska Z., 2000: Тополињска З., *Студии од морфосинтаксата*, [w serii: Полски ~ македонски: граматичка конфронтација, 3], Скопје.
- Topolińska Z., 2001: Тополињска З., *Zdanie w zdaniu ~ Реченица во реченица*, [w serii: Полски ~ македонски: граматичка конфронтација, 5], Скопје.
- Topolińska Z., 2003: Тополињска З., *Синтаксичка деривација ~ Деривација syntaktyczna*, [w serii: Полски ~ македонски: граматичка конфронтација, 6], Скопје.
- Topolińska Z., 2007, *Wokół struktury semantycznej zdania ~ Околу семантичката структура на реченицата* [w serii: Polski ~ macedoński: konfrontacja gramatyczna, 7], Kraków.
- Topolińska Z., 2008: Тополињска З., *Развитокот на граматичките категории*, [w serii: Полски ~ македонски: граматичка конфронтација, 8], Скопје.

- Topolińska Z., 2009: *Тополинска З., Негација ~ Negacija*, [w serii: *Полски ~ македонски: граматичка конфронтација*, 9], Скопје.
- Topolińska Z., Vidoeski B., 1984, *Polski~macedoński. Gramatyka konfrontatywna (zarys problematyki)*, zesz. 1: *Wprowadzenie*, Wrocław.
- Urbańczyk-Adach N., 2011, *Wariantywność walencji czeskiego czasownika: konkurencja struktur syntetycznych i analitycznych*, Warszawa.
- Wieczorek D., 1976, *Релевантная функция порядка слов в современном русском языке*, Wrocław.
- Wieczorek D., 1982, *Несоласованные асимметричные русские предложения в сопоставлении с польскими*, Wrocław.
- Wieczorek D., 1994, *Украинский перфект на но-, то- на фоне польского перфекта*, Wrocław.
- Witkowski W., 1968, *Język ukraiński*, Kraków.
- Wołodźko E., 1984, *Przysłowki w języku rosyjskim i polskim*, Warszawa.
- Wójcik T., 1973, *Gramatyka języka rosyjskiego. Studium kontrastywne*, Warszawa.
- Zagadnienia kategorii stopnia w językach słowiańskich*, 1976–1984, t. 1–2, 4, red. H. Orzechowska; t. 3, red. W. Pianka, Warszawa.
- Zmarzer W., 1985, *Charakterystyka semantyczna czasowników stanu psychicznego w języku rosyjskim i polskim*, Warszawa.
- Zmarzer W., 1992, *Podstawy analizy konfrontatywnej języków pokrewnych (rosyjskiego i polskiego)*, Warszawa.
- Zieniukowa J., 1981, *Rodzaj męski osobowy we współczesnych językach zachodniosłowiańskich*, Wrocław.
- Zinkiewicz-Tomanek B., 2007, *Gramatyka współczesnego języka ukraińskiego. Morfologia. Składnia*, Kraków.
- Zulska G., 1986, *Łączliwość wieloznacznych rzeczowników o zleksykalizowanej liczbie mnogiej w rosyjsko-polskim aspekcie konfrontatywnym*, Opole.
- Żeberek T., 1984, *Rekcja przyimków w języku rosyjskim i polskim*, Warszawa.
- Żeberek T., 1987, *Funkcjonowanie przyimków i wyrażen przyimkowych w tekście rosyjskim i polskim*, Kraków.
- Гугуланова И., Шимански М, Баракова П., 1993, *Семантичната категория комуникант*, [w serii: *Българско-полска съпоставителна граматика*, т. 4], София.
- Косеска-Тошева В., Гаргов Г., 1990, *Семантичната категория определеност/неопределеност*, [w serii: *Българско-полска съпоставителна граматика*, т. 2], София.
- Кримова-Цветкова Л., Рошко Р., 1994, *Семантичната категория количество*, [w serii: *Българско-полска съпоставителна граматика*, т. 3, св. 1], София.
- Петрова-Василевич А., Чоролеева М., 1994, *Семантичната категория степен*, [w serii: *Българско-полска съпоставителна граматика*, т. 3, св. 2], София.

Summary

Slavic Studies in Poland in the last 60 years. Synchronic research in the field of morphology and syntax

This article presents a concise overview of the achievements of synchronic research in the field of Slavic linguistics carried out in Poland. Due to an enormous range of research topics, the author had to narrow her attention to selected grammatical phenomena, namely morphology (excluding word formation) and syntax, as well as to limit the scope of the analysis to books and monographs, to the exclusion of publications of a different nature.

On the basis of selected subfields in linguistics, the author describes some general trends and tendencies concerning both the choice of a theoretical framework as well as the subject matter. She distinguishes among three periods for which she seeks to determine the dominant features.

The analysis shows that during the last 60 years, and especially since the 1970s, Slavic linguistics has seen a steady growth and a search for new solutions in the field of grammar research. The growth is accompanied by an ever-increasing potential for contact with the trends occurring in global linguistics. However, one should not underestimate the achievements of Polish theoretical linguists, slavists and specialists in Polish Studies, whose research findings encompass a detailed description of a wide range of linguistic issues and cover considerable language data.